

УДК 658.5

Ольга ПОГАЙДАК

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОБСЛУГОВУЮЧИХ ПІДПРИЄМСТВ (ПРИРОДООХОРОННІ АСПЕКТИ)

***Резюме.** Із застосуванням засобів економічної семіотики розглянуто інноваційні аспекти оцінювання природоохоронної діяльності в умовах обслуговуючих підприємств. Встановлено, що у сфері обслуговування створюються передумови формування новітньої моделі розвитку, що зумовлено глобалізацією та інформатизацією суспільства, трансформацією його гуманітарної, соціально-економічної та екологічної спрямованостей. Розкрито особливості цього процесу в умовах трансформаційної економіки держав посттоталітарного періоду. За існуючих умов господарювання та підприємництва екологічні й економічні інтереси суспільства є нетотожними за змістом і методами їх досягнення. Причиною існування виявлених суперечностей є еволюція суспільства, яке створило небаченої складності систему, яка, з одного боку, взаємодіє із природою, ресурсами, а з іншого – її інтенсивно експлуатує, та в окремих випадках – руйнує. Запропоновано шляхи удосконалення організації природоохоронної роботи в умовах обслуговуючих підприємств.*

***Ключові слова:** природоохоронна діяльність, обслуговуюче підприємство, семіотика, трансформаційна економіка, підприємство, сфера послуг.*

Olga POHAYDAK

INNOVATIVE APPROACHES TO EVALUATION ACTIVITIES SERVICE INDUSTRIES (ENVIRONMENTAL ASPECTS)

***Summary.** Innovative aspects of environmental activity in service industries using the economic semiotics are described in the article. Background to a new model development in the service sector due to globalization and informatization of society, transformation of its humanitarian, socio-economic and environmental focus is determined. Features of this process in a transforming economy of post-totalitarian period are uncovered. Environmental and economic interests of society are not identical in the content and methods of achieving them in the current environment management and entrepreneurship. The reason for the existence of the identified discrepancies is the evolution of a society that has created unprecedented complexity of the system, which, on the one hand, interacts with nature, resources, and on the other it intensively exploits, and in some cases – destroys it. The ways of environmental activity improvement in service industries are proposed in the article.*

***Key words:** environmental activity, service enterprises, semiotics, transformation economy, enterprise, service.*

Постановка проблеми. Як відомо, зростання рівня споживання благ, у т.ч. послуг, у суспільстві зумовлюють нові визначальні домінанти розвитку, а також протиріччя у збалансуванні виробничих і соціально-економічних інтересів у процесі організації природоохоронної діяльності безпосередньо в обслуговуючих підприємствах.

Причиною існування таких суперечностей є сама еволюція суспільства, яке сформувало систему, яка, з одного боку, взаємодіє із природою, ресурсами, а з іншого, – її інтенсивно експлуатує. А.В. Бохан у своїй науковій праці [2] підкреслює: «Саме еволюція пов'язана з процесами формування все більш складних систем, кожен вид з яких відрізняється від попереднього більшою диференціацією та спеціалізацією, рівнем споживання та концентрації значно більшої кількості природної енергії».

За умов активізації науково-технічного прогресу в ХХІ ст. світова спільнота особливо у сфері обслуговування намагається створити новітню модель розвитку, що зумовлено глобалізацією та інформатизацією суспільства, трансформацією його гуманітарної, соціально-економічної та екологічної спрямованості.

Викликані таким чином порушення механізмів саморегуляції природного середовища є наслідком самої специфіки господарської діяльності. Загальновідомо, що людина здатна пізнати і знайти засоби перетворення будь-яких предметів природи заради свого блага, нехай навіть тимчасового. Але вона не може відразу пізнати і перетворити всю природу в достатньо оцінити глобальні деструктивні наслідки антропогенної діяльності. Власне ці та інші обставини зумовлюють актуальність і своєчасність даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику оцінювання природоохоронної діяльності в умовах обслуговуючих підприємства розкрито в працях Б.М. Андрушківа, А.В. Бохан, Н.Б. Кирич, В.І. Куценко, А.А. Садекова, О.А. Васюти, Л.Г. Мельника., Т.Ю. Туниця, В.А. Хвесик, Р.П. Шерстюк та ін. [1–11]. Тим часом економічна

семіотика, інноваційні підходи до організації природоохоронної роботи в умовах обслуговуючих підприємств залишається, до даного часу, за полем зору науковців.

Метою даної статті є розкриття в контексті економічної семіотики як науки, що досліджує закономірності побудови і використання форм обміну інформацією в системі економічного управління (Економічний словник. Київ, 1973 р. – 367 с.), особливостей оцінювання природоохоронної діяльності в умовах обслуговуючих підприємств з перспективою формування на інноваційних засадах науково обґрунтованої організації природоохоронної роботи на обслуговуючих підприємствах і використання цього чинника для розвитку системи.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, природа за всіх часів розвивалась за дуалістичним принципом єдності внутрішніх суперечностей, як взаємодія елементів системи «суспільство – природа», яка підпорядкована як загальним для всієї системи, так і специфічним, притаманним кожній підсистемі законам. Природні закони мають більш універсальний характер, значна частина з них діє в суспільстві, впливає на його стан і розвиток, на ступінь і наслідки взаємодії з природою й отримання від неї «віддачі». Тому життєздатною може бути лише та суспільно-економічна система, закони якої не вступають в антагоністичні суперечності із законами природи [2].

За існуючих умов господарювання обслуговуючі підприємства, екологічні й економічні інтереси суспільства є нетотожними за змістом і методами їх досягнення. Вони містять єдність і протилежність, цілу низку протиріч між екологічною збалансованістю світу і зростаючими потребами людства у використанні природних і енергетичних ресурсів. І це є зрозумілим, оскільки використання природних ресурсів, обмін енергетично-речовинними потоками завжди підпорядковуються економічним інтересам суспільства, зумовлюючи виснаження природних можливостей збалансованого відновлення потенціалу життєзабезпечення.

Традиційний економічний спосіб взаємодії суспільства, сфери послуг і природи зумовлює необхідність трансформації ринкових відносин. Звертаючи на це увагу, А.Д. Урсул відзначав: «І в такій перспективі немає нічого несподіваного, оскільки ринкові відносини виникли на стадії розпаду первіснообщинного ладу, коли відбувався перехід до виробничої економіки. Вони виникли як засіб економічного виживання й розвитку людства і так само можуть зникнути, якщо в екологічному аспекті виявляться гальмом у розвитку, фактором наближення екологічної катастрофи» [11, с.23].

Незаперечним прикладом таких процесів упродовж історії людства стали прогресивні технологічні революції, які були реакцією на виникнення екологічних криз. Як відомо, вчений М.Ф. Реймерс, у межах ретроспективного аналізу, виокремив п'ять екологічних криз і відповідних технологічних революцій, що їм відповідають [9].

Серед них: криза збіднення промислу та збиральництва → біотехнічна революція; перша антропогенна екологічна криза → сільськогосподарська революція; криза примітивного поливного землеробства → друга сільськогосподарська революція; друга антропогенна екологічна криза → промислова революція; сучасна глобальна екологічна криза продуцентів (відтворювальної здатності біосфери) і загроза нестачі мінеральних ресурсів → науково-технічна революція; глобальна термодинамічна (теплова) криза → енергетична революція; глобальна криза надійності екологічних систем → революція екологічного планування.

Кожна екологічна криза була реакцією на невідповідність продуктивних сил і виробничих відносин ресурсним та екологічним можливостям.

Загалом трансформація, наприклад, аграрного суспільства в індустріальне супроводжувалася переходом від використання природних ресурсів до використання мінеральних ресурсів за одночасного збільшення обсягів експлуатації останніх. Одночасно зростала ресурсомісткість не лише суспільного виробництва, а й сфери послуг та навантаження на природне середовище. Причини цього полягають у структурних зрушеннях постіндустріальної стадії розвитку економіки розвинених країн, а також у загостренні екологічної кризи, яка є граничним ступенем антагоністичного змісту суперечностей взаємовідносин суспільства і природи.

На думку вченого О.І. Рогача, екологічна криза характеризується невідповідністю розвитку продуктивних сил та інституційних відносин даного способу виробництва ресурсно-екологічним можливостям біосфери. Тому відповідно до процесу неправомірно підходити до вирішення екологічних і економічних проблем відокремлено... Науково доведена тісна

взаємозумовленість досягнутого рівня раціоналізації природокористування, якості навколишнього середовища, стану природно-ресурсного та енергетичного потенціалу будь-якої країни, з одного боку, і потенціалом розвитку економіки та сфери послуг – з іншого [10].

Основними чинниками посилення екологічної кризи є: кількісне та якісне нарощування продуктивних сил суспільства; розвиток науково-технічного прогресу без урахування екологічних вимог; планування моделі ресурсномісткого, еколого-деструктивного економічного зростання з орієнтацією на збільшення обсягів споживання матеріальних благ; зростання чисельності народонаселення; стихійна антиекологічна урбанізація; мілітаризація національних економік, нарощування потужностей сфери послуг у зв'язку з розвитком інфраструктури (рис.1).

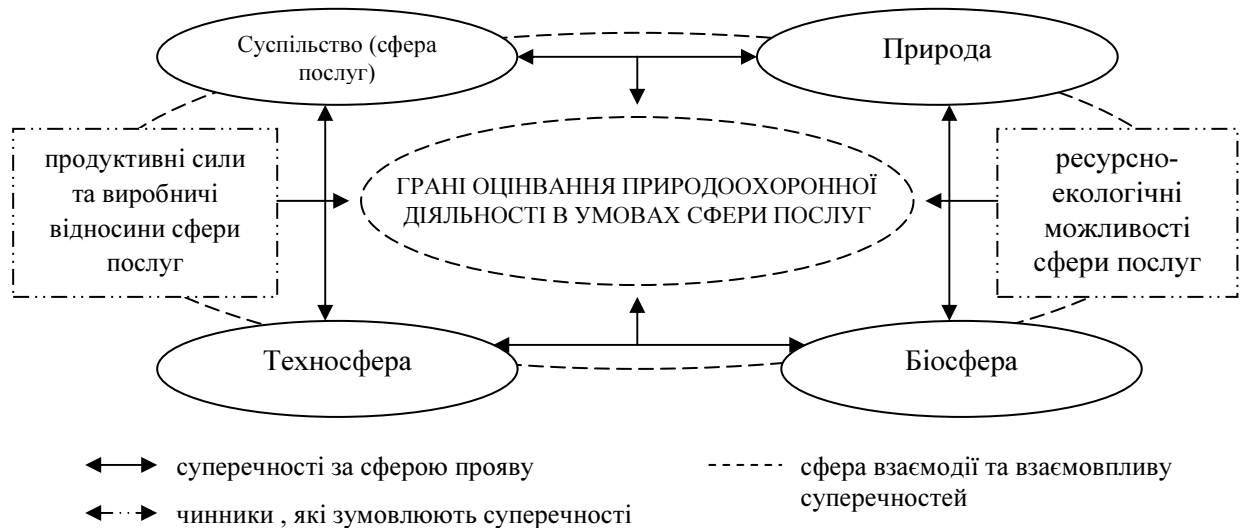

Рисунок 1. Грані оцінювання природоохоронних процесів в умовах обслуговуючих підприємства на інноваційних засадах
Figure 1. The limits of environmental assessment in terms of service industries based on the innovation

Примітка: адаптовано з Бохан А.В. [1].

За твердженням Бохан А.В., внутрішніми причинами розгортання суперечностей процесу екологізації обслуговуючих підприємництва можна вважати саме суперечності взаємовідносин суспільства з природою, які: 1) зумовлені розвитком продуктивних сил; 2) виникли внаслідок обмеженості організаційних та виробничих відносин; 3) викликані впливом наявних форм суспільної свідомості; 4) породжені невідповідністю законів розвитку суспільства законами функціонування біосфери.

Важливо відзначити, що фундаментальну основу загострення екологічної кризи спричиняють суперечності другої групи, де важливу роль відіграє антагонізм між загальноекономічним призначенням природи та загальнолюдськими потребами в її раціональному використанні, з одного боку, й обмеженими економічними функціями та неефективними формами організації відносин природокористування – з іншого. Зокрема А.І. Костін тлумачить «екологічну кризу» як конфлікт між природоперетворюючою діяльністю людського суспільства і процесами, які регулюють динамічну рівновагу в екосфері на різних рівнях її організації [7, с.39].

Варто відзначити, що в наукових працях суперечності процесу екологізації підприємництва розглядають з огляду: еколого-економічних протиріч трансформаційної економіки; суперечностей у формуванні екологічної політики; суперечностей між економічним поступом і можливостями самовідновлення, відтворення й раціонального використання природних ресурсів у працях таких авторів: А.А. Садеков, О.А. Васюта, Л.Г. Мельник, Т.Ю. Туниця та ін. [3–7]. За основу багатьох досліджень здебільшого взята не лише діалектика єдності природи і суспільства, але й показана складність аналізу підсистем, які функціонують

за своїми законами. Вони висвітлюються з огляду відповідних економічних, природничих і соціальних наук, але часто з різних позицій, підходів, понять, оцінок, одиниць виміру тощо залишивши поза увагою такий чинник, як сфера обслуговування. Розглядаючи природу організації взаємовідносин природи та сфери послуг ми вважаємо за доцільне враховувати прояв екологічних, ресурсних і економічних законів та закономірностей. Адже їх знання, узгодження й застосування у практиці функціонування сфери послуг сприятиме формуванню екологічного комфорту, економічного благополуччя та еколого-економічної безпеки в суспільстві (рис.2).

Рисунок 2. Вплив ресурсних, екологічних, економічних та техніко-технологічних законів, знань та закономірностей на оцінювання процесів організації природоохоронної діяльності в умовах обслуговуючих підприємств

Figure 2. The impact of resource, environmental, economic and technological laws, knowledge and patterns on the assessment of environmental activity in terms of service industries

На думку Бохан А.В., найбільш дотичними до практики екологізації підприємств сфери послуг є такі закони:

- «все пов'язано з усім» (будь-яка дія, процес, які відбуваються у певному місці і в певний час, змінюючи стан локальної системи, викликають у ній ланцюг реакцій як через внутрішні, так і зовнішні зв'язки);
- «закон константності або збереження» (ніщо не зникає, а лише змінює вигляд);
- «закон екологічної піраміди» (повне використання чи перетворення речовини, енергії та інформації в системі без втрат неможливе);
- «закони різноманіття й конкуренції» (основний фактор еволюції є боротьба за існування та природний відбір);
- «закон ефективності використання» (в конкуренції перемагає та система, яка найбільше накопичує та найефективніше використовує матерію, енергію та інформацію);
- «ніщо не минається даремно» (за все треба платити; прогресивний розвиток системи або її частин обов'язково буде оплачений деградацією або її інших частин, або її фрагментами навколишнього середовища);

- «природа знає краще» (керуюча система для успішного управління і трансформації інших систем, повинна перевершувати їх за інформаційним змістом);
- «розвиток природокористування» (виробничого і невиробничого) залежить не лише від способу опанування людьми природних ресурсів, але й від соціальної системи суспільства в цілому, яка детермінує всі сфери і сторони цього процесу;
- «закон детермінації багатства засобами праці в природних умовах підвищує його продуктивності» (заможне і цивілізоване те суспільство, яке спроможне виокремити з природного середовища найбільше різноманітних засобів праці);
- «закон оптимальної відповідності природного середовища характеру і темпам розвитку суспільства» (існує стійкий зв'язок між рухом природи Землі і людської природи) [8, с.76].

Прикладом пояснення дії законів перетворення енергії природи можуть слугувати «закони термодинаміки». Трансформація енергії відбувається в одному напрямку: від зручної до незручної у використанні, від доступної до недоступної, від впорядкованої до невпорядкованої.

Наприклад, у процесі економічної діяльності з навколишнього середовища запозичується енергія, що зумовлює відповідну ентропію. У сфері підприємництва вона трансформується в обмежені за терміном товари та послуги, що мають відповідну ринкову вартість. У процесі цієї трансформації витрачається та губиться в довіллі більше енергії, аніж було задіяно на її виробництво. Крім того, кінцевий товар чи послуга існують тимчасово, після споживання та використання вони зникають, розкладаються та повертають у навколишнє середовище у вигляді відпрацьованої енергії та відходів. Наприклад, приблизно 93% придбаних людьми матеріалів взагалі ніколи не перетворюються на продукцію, що відповідає ринку; 80% товарів викидається за непотрібністю після одноразового використання, а значна частина іншої продукції не відпрацьовує увесь визначений термін; 99% вихідних матеріалів, що використовуються у виробництві товарів, перетворюються на відходи через шість тижнів після продажу [7, с.47]).

Таким чином, суперечності екологізації підприємств сфери послуг доцільно розглядати не лише як історичний, динамічний і складно-компонентний процес. Вважаємо за доцільне підтримати класифікацію протиріччя процесу екологізації підприємств за ознаками:

- 1) взаємодії напрямків розвитку суспільства на: основні (еколого-економічні, еколого-політичні, еколого-енергетичні, еколого-культурні); взаємовпливу (економіко-політичні, економіко-енергетичні, економіко-культурні, політико-культурні, еколого-культурні); послідовності прояву (політико-економічні, енергетично-культурні) (рис.3).
- 2) масштабом прояву суперечностей: локальний, регіональний, національний, міжнародний, глобальний;
- 3) рівнем прояву протиріч: мікрорівень, макрорівень, мегарівень;
- 4) рівнем синергетичних ефектів і проявів: екологічної інтеграції, екологічної інтервенції, екологічної експансії, екологічної екологічної транснаціоналізації, екологічної експропріації, екологічної експансії, екологічного сепаратизму, екологічного месіанства, екологічного неокolonіалізму, екологічного тероризму та ін. (про що було сказано вище);

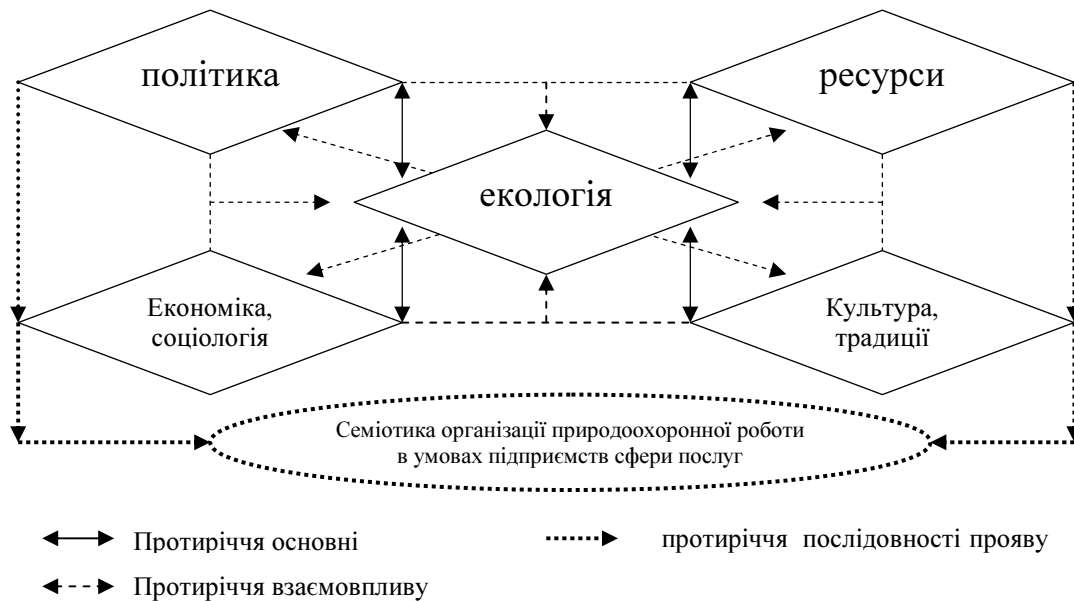

Рисунок 3. Прояв і взаємовплив суперечностей процесу активізації природоохоронних процесів в умовах обслуговуючих підприємства на інноваційних засадах
Figure 3. Manifestation and mutual influence of contradictions of revitalization process of environmental processes in terms of service industries based on the innovation

Примітка: адаптовано з Бохан А.В. [1].

5) рівнем екологічної справедливості в узгодженні інтересів добробуту: між сучасним і майбутнім поколіннями; між підприємцями й екологами; індивідуальними інтересами й перевагами, що регулюються ринковими відносинами та ін.

Розв'язання таких суперечностей залежить від того, що буде пріоритетним для суспільства: інтереси й добробут окремих індивідів (підприємців).

Необхідність дотримання принципу справедливості та рівності поколінь задекларована у тезах сталого (збалансованого) розвитку Комісією ООН з довкілля та розвитку, що передбачає «задоволення потреб сьогодення без заповдіння шкоди ресурсним і екологічним можливостям майбутніх поколінь задовольняти свої потреби». Лише діалектична єдність розвитку економіки з реалізацією основних принципів соціальної справедливості, збереження генофонду націй може забезпечити збалансований розвиток людства.

За даними ООН, за останнє десятиріччя економічно розвинені країни вкрай нещадно й непропорційно використовували велику частку світових ресурсів: близько 70% світової енергії та металів, 60% харчових продуктів. Наприклад, в США споживається в 1,5–2 рази більше енергії, ніж у Європі, у тисячі разів більше, ніж у країнах, що розвиваються. Економічно розвинені країни, де мешкає менше 20% світового населення, здійснюють 80% емісії загальної кількості шкідливих газів до атмосфери, які здатні спричинити глобальні зміни клімату та руйнування озонового шару [2].

Вищезазначені чинники підтверджують взаємозв'язок між темпами економічного зростання та деградацією довкілля, а також негативні тенденції, які проявляються в майбутньому за існуючої стратегії розвитку людства.

Стає очевидним, що ініційована ООН мета Саміту тисячоліття (2000 р.) і проголошений намір до 2015 р. знизити бідність на 50% досягнуті не будуть. (Відповідно зростає актуалізація сфери обслуговування –авт.). Розвинені країни фактично відмовляються надавати бідним країнам економічну допомогу на рівні 0,7% їх річного ВВП, що б могло становити понад 125 млрд. дол. щорічно. Зокрема, уряд США скоротив на 60 млрд. дол. іноземну допомогу бідним країнам і у 2006 р. на цілі подолання глобальної бідності виділили лише 0,17% ВВП, що є найнижчим рівнем серед усіх країн-донорів [9, с.10].

Звідси постає необхідність всебічного аналізу виникнення причин протиріч між проблемами екології та сфери обслуговування, життєвого рівня, та оцінювання тенденцій екологічної політики, а також справедливого розподілу не лише матеріальних благ і ресурсів, а й підвищення якості обслуговування за рахунок екологічного чинника.

Таким чином, суб'єкти оцінювання організації природоохоронної діяльності в умовах обслуговуючих підприємств на інноваційних засадах мають забезпечити відповідальність за наслідки економічних трансформацій, що передбачає не лише вибір і оцінювання критеріїв власної успішності, прибутковості, але й пошук інших форм їх створення, реалізації та споживання. Це означає, що продукуючи технології з меншими енергетичними й екологічними витратами, підприємці сфери послуг можуть бути провідниками досконалішого соціально-економічного життя, яке, будучи самозабезпечуючим, має розвиватися без шкоди для прийдешніх поколінь.

Представники технооптимістичної течії (У. Ростоу, З. Бжезинський, Дж. Гелбрейт, Р. Арон, Б. Фулер, Г. Кан, А. Вінер, Р. Фолк, Дж. Саймон та ін.) [6], розглядаючи взаємовідносини суспільства і природи, обґрунтували необхідність якісних змін продуктивних сил людства й удосконалення еколого-економічних відносин. Представники технооптимізму, пропонуючи моделі постіндустріального, технотронного, інформаційного суспільства, вважають, що в їх основі й надалі залишаться основні цінності західного суспільства – приватна власність, підприємництво, індивідуалізація, конкуренція. Вони вважають, що поєднання НТП та ринкової економіки, за певної кореляції системи цінностей і соціальних пріоритетів, є важливою передумовою виходу з глобальної екологічної кризи. За цього особливого значення надавалося саме механізмам ринкової інфраструктурної саморегуляції, які є своєрідним соціальним провідником механізмів саморегуляції біосфери та сфери послуг.

Дослідження сутності трансформацій економіки у сфері послуг з урахуванням досягнень НТП завжди викликали зацікавленість і спонукали до появи відповідних наукових вчень і теорій. Зокрема, французька філософія розробила теорію прогресу, англійська – вчення про еволюцію, німецька – теорію розвитку, українська – концепцію поступу. Прообразом вчення про прогрес постає «об'єктивне» нагромадження різноманітних благ і багатств, що описується законами математичної прогресії і статистики. Поступ є ніщо інше, як рух людства у певному напрямку до певної мети яка полягає у підвищенні життєвого рівня, а відповідно і якості обслуговування.

Нині кожна держава має свої особливості трансформації економіки і функціонує за стандартами, які поступово змінюються нововведеннями, що спричиняють до нового соціально-економічного та екологічного поступу.

На початку XXI ст. світова економіка активно формує нову парадигму НТП, складовими якої виступають зростаючий взаємозв'язок між ринками капіталу і новими технологіями, посилення екологічної орієнтації нових технологій, глобальний характер створення та використання знань, технологій, продуктів, послуг. Це пояснюється розвитком НТП відповідно до трьох «типів логіки» [5, с.162]:

- 1) логіки інформаційної (семіотики: збір, передавання, опрацювання та маніпуляція різноманітною інформацією – від біржових курсів до генетичних кодів);
- 2) логіки міметизму (від грец. *mimos* – наслідування), тобто імітація живого (від штучного інтелекту до рекомбінації молекул ДНК);
- 3) логіки руйнування – відновлення (від розроблення композиційних матеріалів до генетичних маніпуляцій).

Через те НТП досить часто розглядається науковцями водночас як унікальне і парадоксальне явище, що виступає і генератором (від латин. *generator* – родоначальник), і каталізатором (від грец. *catalis* – руйнування) екологічних проблем. Саме тому вплив НТП на взаємовідносини суспільства та природи оцінюється далеко не однозначно (Ф. Ніцше, О. Шпенглер, Б. Рассел, О. Хакслі, Дж. Оруелл та ін.).

Тим часом, не варто забувати, що НТП призвів до різкого загострення глобальної екологічної кризи, порушення балансу між природою і людством, соціально-економічної дестабілізації, техногенних явищ і катастроф [1].

Створена суспільством техносфера формує свої власні закони розвитку, дія яких інколи призводить до несподіваних результатів, катастрофічних наслідків і може навіть загрожувати виживанню людства. Вступає в дію важливий принцип природи – емерджентність (англ. emergence – раптове виникнення, поява нового). Тобто наявність у системного цілого особливих властивостей, які не є притаманними її підсистемам. Відбувається особлива форма інтеграції системи, що підпорядковується іншим законам формотворення, функціонування та еволюції. Сфера обслуговування в силу згаданих причин переноситься на другий план і стає предметом бізнесу.

Виходячи з цього, необхідно активізувати моніторингові дослідження як у межах окремих регіонів, так і в міжнародному просторі з метою формування відповідного європейського рівня життєзабезпечення, в чому не другорядну роль виконує сфера послуг.

Крім того, НТП, набуваючи поступально-динамічного розвитку, значно змінив соціально-економічні передумови екологізації підприємств сфери обслуговування, спричинив: інформатизацію економіки та екології; збільшення варіантності вибору в сферах виробництва, обслуговування і споживання; створення передумов проведення відповідних замінів.

Висновки. Оскільки НТП є історично закономірним і взаємозумовленим явищем, але, водночас, суперечливим процесом розвитку, тому поступальні процеси й тенденції спричиняють семіотику нових напрямків розвитку підприємств, особливо у сфері обслуговування як свідомо регульованого та контрольованого процесу його екологізації.

В умовах обслуговуючих підприємств на інноваційних засадах організації природоохоронної роботи доцільно враховувати такі сторони: наукову – систематичне прогнозування та комплексне використання нових фундаментальних відкриттів у гуманітарній сфері в природознавстві та суспільних науках; технічну – застосування принципово нових джерел енергії, нових матеріалів, комплексно-автоматизованих систем виробництва, особливо ресурсощадливих, а також новітніх систем отримання, передавання та опрацювання інформації; соціальну – підвищення рівня екологічної освіченості й культури, екологізація свідомості підприємця в процесі пізнання закономірностей розвитку і нового технологічного оволодіння навколишнім природним середовищем з користю для розвитку сфери послуг та підвищення життєвого рівня населення.

Conclusions. Since STP is a historically natural and interdependent phenomenon, but at the same time a contradictory development process, that is why translational processes and trends cause semiotics of new areas of enterprise development, particularly in the service sector, as both consciously regulated and controlled process of its greening.

Under the conditions of service enterprises on the basis of innovative environmental work, it is advisable to take into account the following aspects: a scientific aspect – systematic forecasting and integrated use of new fundamental discoveries in the humanitarian field within the natural sciences and social sciences; a technical aspect – the use of innovative energy sources, new materials, complex automated control production system, especially resource-saving and also advanced systems of acquisition, transmission and processing of information; a social aspect – the improving of environmental education and culture, greening consciousness of an entrepreneur in cognition patterns of development and new technological mastery of the natural environment for the benefit of the services development and increase of life standards.

Використана література

1. Андрушків, Б.М. Екологічне благополуччя та благоустрій населених пунктів – запорука здоров'я людини [Текст] / Б.М. Андрушків, Н.Б. Кирич.– Тернопіль: Лілея, 1996. – 187 с.
2. Бохан, А.В. Екологізація підприємства в умовах трансформації економіки: дис. ... кандидата екон. наук / А.В. Бохан. – К., 2009. – 234 с.
3. Васюта, О.А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального виміру: монографія [Текст] / О.А. Васюта. – Тернопіль: Гал-Друк, 2001. – 600 с.
4. Данилишин, Б. Природно-екологічний потенціал в стратегії сталого розвитку України [Текст] / Б. Данилишин // Наука та наукознавство. – 2006. – № 3. – С.94–100.
5. Добровольський, В.В. Екологічні знання: навч. посіб. [Текст] / В.В. Добровольський – К.: Професіонал, 2005. – 304 с.
6. Інноваційні шляхи активізації природоохоронного провайдингу в умовах підприємства (Європейські аспекти); заг. ред. Б.М.Андрушківа. – Тернопіль: Терно-граф, 2011. – 576 с.

7. Костин, А.И. Экополитика и глобалистика: учеб. пособ. для студ. вузов [Текст] / А.И. Костин. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 418 с.
 8. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: підручник; за заг. ред. Л.Г. Мельника, М. К. Шапочки. – Суми: Університетська книга, 2005. – 759 с.
 9. Реймерс, Н.Ф. Экология: теории, законы, правила, принципы и гипотезы [Текст] / Н.Ф. Реймерс – М.: Россия молодая, 1994. – 366 с.
 10. Туниця, Т.Ю. Збалансоване природокористування: національний і міжнародний контекст [Текст] / Т.Ю. Туниця. – К.: Знання, 2006. – 300 с.
- Урсул, А. На пути к экобезопасному устойчивому развитию цивилизации //Общественные науки и современность. – 1994. – № 4.